

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	
Fakulta	filozofická
Obor řízení	obecná a diachronní lingvistika
Uchazeč	Mgr. Bc. Vít Boček, Ph.D.
Pracoviště uchazeče	Akademie věd ČR, Ústav pro jazyk český, oddělení etymologické
Habilitační práce (název)	<i>Praslovanština a jazykový kontakt</i>
Oponent	Univ.-Prof. Mag. Dr. Stefan Michael Newerkla
Pracoviště oponenta	Ústav slavistiky, Univerzita Vídeň – Institut für Slawistik, Universität Wien

Text posudku

Kdyby se na mě důvěrně obrátil mladý ctižádostivý výzkumník s prosbou o radu, že má v úmyslu napsat monografii o praslovanštině a jazykovém kontaktu a uplatnit ji jako habilitační spis, a chtěl vědět, co si o tom myslím, tak bych s největší pravděpodobností reagoval zdrženlivě. Možná bych mu dokonce toto téma rozmlouval. Důvod přitom nespočívá v tom, že by téma nebylo relevantní (ba naopak) a že by taková kniha nepředstavovala velký přínos pro náš obor. Osobně by mě od tohoto tématu odradily jiné faktory jako například rozmanitost koncepcí vzniku a vývoje praslovanštiny (ke všemu ještě za účasti jazykového kontaktu), rozdílnost definicí a názorů na určité dílčí otázky, rozličnost kontaktologických modelů kontaktní lingvistiky, jejich obtížné uplatnění na praslovanštinu jako vymřelý společný prajazyk dávných Slovanů, který není přímo zaznamenán písemnými památkami, nýbrž zrekonstruován metodami historické (srovnávací) lingvistiky, tj. náročným studiem hláskových, morfologických a lexikálních změn jazyků vzešlých z praslovanštiny a jazyků, které na ni mohly mít vliv (íránských, thráckých, keltských, germánských, altajských, románských,¹ uralských, popř. baltských). Především bych ho také varoval před námahou a obrovskou časovou náročností, které by zpracování takového tématu vyžadovalo, před ohromným množstvím sekundární literatury a problematikou se v tomto moři znalostí neutopit, nýbrž udržovat si potřebný nadhled.

Vít Boček, jehož znám nejen z jeho jiných, velice kvalitních publikací, ale také osobně z jeho tříměsíčního pobytu na vídeňské slavistice, jako pilného, svědomitého a obětavého badatele, se však na mě neobrátil. A dobře tak udělal. Napsal nejen knihu na ambiciózní a také trochu odvážné téma, ale zároveň velmi vydařenou, přehlednou a v největší míře užitečnou monografii encyklopedického charakteru o praslovanštině a jazykovém kontaktu. Dokládá tím nejen výtečnou úroveň svých vlastních odborných dovedností, ale také jeho pracoviště a jeho učitelů, s nimiž pokračuje v nejlepších stopách brněnské školy historické lingvistiky.

¹ Už v roce 2010 uveřejnil autor jako devátý svazek uznávané řady *Studie etymologica Brunensia* svou monografii *Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích* (Praha, NLN, 180 s.), která byla odbornou veřejností velice kladně přijata.

Obsah práce (432 s.) se dělí do pěti kapitol, z nichž by vlastně z hlediska rozsahu a tématického zaměření mohly vzniknout minimálně tři samostatné knihy, které však navzájem vnitřně souvisejí. V *Úvodu* (13–47) nám autor přibližuje motivaci a cíl své monografie. Pojímá knihu především jako rozpravu nad existujícími texty o daném tématu a ověřuje, co ze stávajících názorů ve světle novějších teorií ob stojí a co ne. Jinak řečeno má jeho práce podobu jakéhosi průvodce po dosavadních výrociích o možných kontaktoých vlivech na praslovanštinu. V dalších kapitolách pak aplikuje tuto zcela adekvátní metodu, která z existujícího množství současných modelů vyhodnocuje a vybírá nejpříhodnější a stanovuje, co o konkrétních jevech mohou vypovědět a co to obecně znamená pro pohled na praslovanštinu jako celek. Podle mého názoru je přitom velice důležitý už samotný výběr jednotlivých přístupů, tj. autorův pozorný eklekticismus. Uplatňuje se hned v následující kapitole *Praslovanština: lingua franca a/nebo koiné?* (49–104), ve které nejprve probírá a kriticky hodnotí dosavadní literaturu, poté navrhuje vlastní výklad a zasazuje diskutované práce do prostoru širšího modelu vzniku indoevropského prajazyka a následného rozšíření indoevropských jazyků vytvořeného německým lingvistou Stefanem Zimmerem.

Zároveň autorovi také jde o hledání metody, která by se pro analýzu praslovanských kontaktů nejlépe hodila. Ve třetí kapitole *Kontaktoá lingvistika* (105–200) nejen zasvěceně referuje o terminologických úskalích této disciplíny, ale hlavně také velice podrobně srovnává dva modely, které se mu zdají nevhodnější pro potřeby zkoumání prehistorického kontaktu, a to modely Sarah G. Thomasonové a Franse van Coetsema. Vypracovává přitom výstižně momenty, ve kterých je explikačně silnější model Thomasonové a ve kterých naopak model van Coetsemův. V obou se počítá s vyváženým poměrem divergence a konvergence ve vývoji jazyků, což znamená, že jazyková změna se vykládá jako výsledek souhry vnějších a vnitřních faktorů, zatímco otázka genetické příbuznosti jazyků se řeší kompromisním způsobem. Z přijetí těchto modelů v Bočkově práci též vyplývá, že právě revizionistický postoj se jako nevhodnější jeví i autorovi.

V rozsáhlé čtvrté kapitole *Praslovanština a jazykový kontakt* (201–380) autor výběrově představuje důležité koncepce zformování a vývoje praslovanštiny jako samostatné větve indoevropské jazykové rodiny (Schmitt-Brandt, Shevolov, Erhart, Martynov, Paliga, Pisani, Brackney) a u každé zjišťuje její vztah ke zmíněným dvěma kontaktoogickým modelům, tzn. že sleduje, v čem se s nimi shodují a v čem se od nich liší. Dále se věnuje postupně a zároveň podrobně jednotlivým dílčím vlivům na praslovanštinu (iránskému, thráckému, keltskému, germánskému, altajskému, románskému, uralskému, popř. baltskému).

Krátkým *Závěrem* ještě jednou autor shrnuje, že se jednak snažil doplnit bádání o praslovanštině o kontaktoogický aspekt, jednak obohatit kontaktoovou lingvistiku o zkoumání na poli rekonstruovaných jazykových systémů. Oba tyto cíle se mu výborně podařilo splnit. Obsah a výstavba předloženého spisu jsou velice důsledně promyšlené, což čtenáři pomáhá se v různorodé a komplexní materii dobře orientovat. Autor se při rozvíjení argumentů opírá o nejnovější vědecké poznatky, vychází přitom z naprosto dokonalé znalosti dosavadních výzkumných výsledků a teoretického vhledu do mnoha jazyků. Nůše prostudované sekundární literatury (389–432) má velkou váhu, je naplněná nejen samými důležitými publikacemi k dané problematice, nýbrž obsahuje také literaturu skutečně ze všech vědeckých komunit, které se v Evropě a v zámoří významně na slavistickému výzkumu podílejí.

Hodnocení

Vít Boček předložil jako habilitační spis skutečně impozantní knihu, která dělá dojem nejen svou odvahou ve volbě bezesporu relevantního tématu, inovativním přístupem, výborně podloženou a výtečně rešeršovanou argumentací s množstvím dobře volených reprezentativních příkladů a působivých ilustrací, smysluplnými interpretacemi a srozumitelnými závěry. Velice pozitivně přitom působí bez nadsázky vysoká čtivost textu, ačkoliv je formulován pečlivě a s rozvahou. To nejen přidává formulaci problému preciznost, jasnost a zřetelnost, ale zpřístupňuje ho také čtenářům, kteří se jinak na tuto problematiku nespécializují. V tom spočívá i další velký přínos práce, dá se totiž použít jako encyklopedie pro každého, kdo má zájem o praslovanštinu a jazykový kontakt. Obsah knihy je tím užitečný nejen pro širší odbornou veřejnost, jeho četba by například určitě prospěla i kontaktním lingvistům, kteří se jinak praslovanštinou nezabývají. Autor by dokonce mohl uvažovat o překladu monografie do angličtiny pro větší odborný trh, neboť svými znalostmi překlenuje a spojuje i různé badatelské směry a tradice, což ukazuje na významnou roli české historické lingvistiky: díky své jazykové bohatosti a zdatnosti i nadále recipuje široké spektrum vědeckých poznatků přímo z originálních zdrojů, které jiní lingvisté stejné generace dnes už často znají jen z překladů. Autorova kniha ve srovnání s domácím i zahraničním badatelským okolím jednoznačně vyčnívá jako pozitivní příklad pro práci skutečného odborníka, který dokáže promyslet a zvládnout velké téma a prezentovat ho dokonce v zajímavé a jazykově zručné podobě.

O adekvátnosti zvolené metody se v podstatě nedá pochybovat. Člověk by možná mohl kritizovat jen to, že autor je místy příliš zdrženlivý a opatrný, že se k několika aspektům nechce jednoznačně vyjádřit nebo se určitým jednoznačným závěrům vyhýbá. Ale to je právě i sympatická strana knihy skromného mladého vědce, který se vyjadřuje k tomu, v čem se vyzná, kritizuje tam, kde to na základě vědomostí dokáže i názorně odůvodnit, a jinak vyvážené popisuje různorodé názory a koncepce. Následuje v tomto postupu úryvkům z knihy *Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách* René Descarta, které autor postavil na začátek celého spisu. Také tento detail ukazuje, jak pečlivě celou knihu koncipoval. Text tvoří ucelený celek, začíná citátem Sarah G. Thomasonové „Language contact is the norm, not the exception“ (15) a končí citátem Franse van Coetsama „Language contact is [...] the rule, not the exception“ (383), tím zároveň autor spojuje ony dva různé kontaktologické modely, s nimiž pracuje, a upozorňuje na to, že se v mnohém shodují nebo že si jsou alespoň velmi blízko. Úroveň zpracování je příkladná, naplnění formálních (jazykových, citačních aj.) požadavků vynikající. Habilitační práci proto jednoznačně doporučuji komisi k dalšímu habilitačnímu řízení.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

- Na konci našeho zhodnocení jsme uvedli, že se aplikované kontaktologické modely S. G. Thomasonové a F. van Coetsama v mnoha aspektech shodují. Autor v knize tyto modely podrobně srovnával a vypracoval jejich silné stránky a nedostatky. Mohl by

kompaktně shrnout, v čem se tyto dva liší, resp. v čem je který model explikačně silnější (vzhledem na jazykový kontakt praslovanštiny)?

- Co se týká předpokládaného altajského vlivu na praslovanštinu, tak dodnes existuje mnoho nejasností i proto, že etnická a sociální situace v oblastech kontaktu slovanských a altajských etnik byla mnohotvárná a komplikovaná. Mohl by autor nastínit, co v tomto případě představuje zásadní obtíž pro závěrečnou interpretaci typu jazykového kontaktu? Který ze stávajících výkladů se mu jeví jako nejpravděpodobnější a proč?
- Na konci knihy najdeme přehled názorů různých autorů na kontaktní původ jednotlivých praslovanských změn, tj. schéma uvažovaných kontaktních vlivů na praslovanštinu. Autor na základě učiněného přehledu dojde k určitým závěrům. Může představený slavistický materiál být podnětný i pro vytříbení obecně-kontaktologických modelů a pokud ano, tak čím?

Závěr

Habilitační práce Víta Bočka „*Praslovanština a jazykový kontakt*“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru obecná a diachronní lingvistika.

29. září 2018

Univ.-Prof. Mag. Dr. Stefan Michael Newerkla